

Сучасні потреби та ключові проблеми каталогізації документних та електронних ресурсів медичної тематики

Розвиток освіти і науки потребують значних змін в діяльності бібліотек. Впровадження нових напрямків роботи та їх удосконалення вимагають відповідних знань, вмінь і матеріально-технічної бази. Часто виникають проблеми, притаманні лише окремим процесам діяльності, в тому числі є багато проблем в питаннях каталогізації бібліотечних фондів.

Становище в каталогізації різних видів фондів на сьогодні є глобальним. В останнє десятиріччя на міжнародному рівні значно активізувалося обговорення проблем каталогізації. Перехід каталогізації на нові технічні умови, пов'язані з комп'ютеризацією, супроводжується новим етапом розробки принципів і правил каталогізації. До того ж каталогізація – процес, що динамічно розвивається. Тому ця ділянка роботи вимагає постійних нововведень, які сьогодні впроваджуються не настільки ефективно як того хотілося б. І причина не стільки в матеріально-технічній базі, як у низькій нашій інформованості.

Протягом останнього часу бібліотека ВНМУ ретельно відслідковує публікації з питань каталогізації. На жаль, висвітлення цієї теми в українських фахових виданнях недостатнє. Періодично з'являються окремі статті у фахових журналах, але вони не можуть повністю задовольнити нагальні інформаційні потреби. Найбільше уваги питанням каталогізації приділяє «Вісник книжкової палати». У постійній рубриці «На допомогу видавцю-початківцю» подаються рекомендації щодо оформлення у виданнях вихідних відомостей, які адресовані насамперед видавцям, а не бібліотекарям. Із 2003 р. відкрита постійна рубрика «Сторінка систематизатора», яка вміщує до розділів УДК методичні рекомендації, вказівки, рішення,

відслідковані помилки, складні випадки. Зрідка відкривають рубрику «Стандартизація та документи». Зокрема, у №9 за 2007 р. друкувалися пояснення до нових правил бібліографічного опису. У інших вітчизняних бібліотечних журналах, на жаль, висвітлення цих процесів роботи недостатнє. Більше інформації можна почерпнути у фахових журналах Росії. Так, з метою впровадження в практику роботи бібліотек Росії сучасної теорії і методики формування бібліографічного запису журнал «Библиотека» відкрив цикл публікацій в рубриці «Школа современной каталогизации», де подавалися пояснення конкретних позицій нових нормативно-правових документів у сфері каталогізації. На сторінках цього ж видання Е.Р.Сукіасян провів 19 занять у «Школі індексування», спілкуючись одночасно із бібліотечними працівниками по електронній пошті. Російські періодичні видання частіше друкують статті з обміну досвідом, обговорюють питання організації роботи, надають методичні рекомендації щодо питань каталогізації. Із виданням практичних посібників справа набагато складніша. Чи багато методичних рекомендацій або хоча б підручників ми зустрічали з цього питання? Так, були, але давно, і то переважно російські видання. За кордоном є навіть журнал «Каталогізація і класифікація» (США).

Потерпаючи від інформаційної ізоляції щодо каталогізації бібліотечних ресурсів, працівники бібліотек часто методом проб і помилок приходять до істини, але кожен до своєї істини.

Каталогізація – це сукупність процесів, що забезпечують створення і функціонування бібліотечних каталогів:

- бібліографічний опис документів;
- наукова обробка документів;
- робота з каталогами (організація, ведення і редагування).

Розширення видового складу документного потоку, процесів автоматизації, створення ЕК, удосконалення пошукової системи викликали корінні зміни на бібліографічному полі і вимагають інших підходів до бібліографічних описів документів. Відрадіним є те, що в

Україні з 1 квітня 2008 р. надано чинності ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання». Проте його впровадження не можна назвати своєчасним. Цей ГОСТ підготовлено на основі Міжнародного ГОСТу 7.1:2003 (Москва), який у той час був схвалений нашою країною. І лише через 5 років, згідно Наказу Державного комітету України №10 від 16 січня 2008 р., з 1 квітня 2008 р. скасовано ГОСТ 7.1-84 та надано чинності ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. Бібліотеки не могли такий довгий період зволікати, оскільки програма ІРБІС, яка широко використовується в бібліотечному середовищі, розроблена згідно Міжнародного ГОСТу 7.1:2003, на який бібліотека ВНМУ, як і багато інших, перейшла. Отож на діяльність бібліотек в деякій мірі негативно впливає великий проміжок часу у впровадженні документів порівняно з іншими країнами.

Значні проблеми у складанні бібліографічних описів виникають із-за недосконалої видавничої системи. Дуже часто у виданнях зустрічаються порушення положень нормативних документів щодо наведення й розміщення елементів вихідних відомостей. Бібліотекаряю приходиться самостійно приймати рішення щодо вірного бібліографічного опису, який би дав змогу максимально повно відобразити видання у довідково-пошуковому апараті та задовольняв користувачів у пошуку потрібної літератури.

Багато розбіжностей виникає у виданнях приватних видавництв та виданнях, підготовлених кафедрами та авторами університетів. Тому наша бібліотека підготувала методичні рекомендації *«Структура, зміст, обсяг та оформлення підручників, навчальних посібників та навчально-методичних видань»*, де наводяться основні правила про те, які вихідні відомості треба подавати у виданнях, де і як їх розміщувати.

На сучасному етапі кардинальних змін вимагає наукова обробка (систематизація та предметизація) документного потоку. У багатьох бібліотеках неякісна систематизація

літератури обумовлюється, насамперед, відсутністю спеціальних видань і насамперед таблиць класифікації.

Ми зіткнулися із значними проблемами в науковій обробці видань. До 2004 р. в основу предметизації медичної літератури та статей із періодичних видань було покладене видання **«Список рубрик предметного каталога ГЦНМБ».- М., 1983.** З того часу за останні 20 років ні одних змін і доповнень бібліотека не отримала, яких, напевне, і не було.

Оскільки медична наука продовжувалася розвиватися, з'являлися нові напрямки в медицині, терміни, визначення тощо, то працівники бібліотеки були змушені вносити зміни самостійно. Проте так довго продовжуватися уже не могло.

Враховуючи те, що інші бібліотеки на той час працювали за російською версією тезауруса MeSH Національної медичної бібліотеки США, бібліотека ВНМУ вирішила у 2004 р. перейти на цю систему предметизації. Вагому допомогу надавала Вінницька обласна наукова медична бібліотека. Під час переходу на іншу класифікацію виникало багато проблем. Насамперед, працівники, які займалися предметизацією, змушені були перевчатися: опанувувати нові рубрики, не забуваючи при цьому стару систему. Необхідно було відкрити новий ряд карткового каталогу, законсервувавши старий. Обслуговування користувачів здійснювали за двома системами одночасно. Сьогодні, коли активно використовується електронний каталог, незручностей в обслуговуванні користувачів немає взагалі. Перехід на нову систему дав можливість здійснити корпоративну предметизацію статей із періодичних видань.

Подібна ситуація склалася із систематизацією медичної літератури. У 1960 р. РНМБ на основі таблиць Русінова 1924 р., які не відповідали вимогам розвитку медицини, створила власну робочу схему класифікації із врахуванням сучасних на той час технологій медичної науки. Схема РНМБ була схвалена рішеннями республіканських нарад медичних бібліотек України і рекомендована до використання. Ряд медичних бібліотек поступово здійснили перехід на цю систему. З того часу про неї «благополучно» забули. Пройшло майже 50 років і ніякі зміни,

доповнення не розроблялися (принаймні нам про них не відомо). І знову працівники власноруч доповнювали Схему новими термінами. В результаті ця Схема, за якою працює до сьогоднішнього часу не тільки наша бібліотека, перетворилася на «гібрид» і суперечливі питання виникають усе частіше.

Отож застаріла класифікаційна схема не відповідає вимогам часу і уже не має перспектив оновлення. Уніфікація мови предметних рубрик дуже трудомісткий і складний процес, з яким впоратися кожній окремій бібліотеці не просто і не варто. Тому ми задумалися над тим, щоб здійснити перехід на УДК. Як нам відомо, зміна класифікаційних систем завжди відбувається із великими труднощами та затратами. Проте цей вимушений крок пояснюється тим, що темпи розвитку сучасної медичної галузі дуже стрімкі, Таблиці вимагають постійного удосконалення, що неможливо зробити без належного наукового підходу і наукового аналізу. Саме цьому критерію, на наш погляд, відповідають таблиці УДК, які своєчасно доповнюються відповідно розвитку медичної науки, до того ж Книжкова палата України підготувала до друку 2-ге видання УДК із АПП українською мовою.

Давно на прядку денному стоїть питання корпоративної каталогізації. Ця тема активно висвітлюється на сторінках періодичних видань, знайшла своє відображення в законодавчих документах. Зокрема, у Законі України **«Про бібліотеки і бібліотечну справу»** зазначається, що корпоративна взаємодія бібліотек неможлива без корпоративної каталогізації. В Указі Президента України **«Про невідкладні заходи щодо розвитку бібліотек України»** йдеться про необхідність *«вжити заходів щодо створення національної системи електронного інформаційно-бібліотечного ресурсу»*. Шляхи вирішення питання щодо корпоративної каталогізації накреслено у постанові Кабінету Міністрів України **«Про затвердження програми розвитку культури на період до 2007 р.»**. У документі **«Про Національну програму інформатизації»**, складовою частиною якого є підрозділ «Електронна бібліотека», ставиться конкретне завдання: створити центри корпоративної каталогізації. На жаль, сьогодні відсутня взаємодія між

бібліотеками у єдиних методах і підходах до створення пошукового образу документа.

Окремі бібліотеки взяли ініціативу на себе і організували корпоративні системи. Прикладом можна навести власний досвід створення МКСМБ, яку організували бібліотеки ВНМУ, ОДМУ, ВОНМБ, ЖОНМБ, РОНМБ, ЧОНМБ. Вони створили власними силами робочі групи каталогізаторів та програмістів, постійно проводять семінари, наради, організують роботу на свій розсуд.. Шукаючи шляхи вирішення проблем, нерідко повторюють помилки тих, хто вже пройшов цей складний шлях.

Постійного наукового опрацювання потребують карткові каталоги, які поповнюються та систематично редагуються відповідно до вимог часу. Якість каталогів та ефективність роботи з ними забезпечували б інструктивно-методичні рекомендації. Хочеться віддати належне лише Книжковій палаті України, яка продовжує готувати матеріали методичного характеру з цього питання.

Сьогодні масиви бібліографічної інформації переводяться із карткового каталогу в електронний, конвертуються різними способами. Знову ж таки оптимальна, узагальнена на основі роботи інших бібліотек методика, апробована часом, не вироблена. Деякі бібліотеки діляться власним досвідом на сторінках фахових видань, а в результаті кожна розробляє власний шлях ретроконверсії. Рано чи пізно ми будемо змушені звіряти реальні фонди з електронним обліком. Чи не виникнуть у нас чергові непередбачувані проблеми?

Отож, виникає питання: в чому причина вищевказаних проблем і який вихід? Можливо потрібен дієвий методичний центр державного рівня, який би відслідковував бібліотечні проблеми, вивчав їх, шукав шляхи їх вирішення, розробляв спільні для всіх вимоги і видавав різноманітні методичні рекомендації? Думаю, реалізація таких рекомендацій на регіональному рівні дала б можливість запобігти багатьом помилкам і проблемам. Головне, що у нас є бажання працювати і ми не боїмося змін.